

УДК 338.439

Лисенко О. А.

Національний університет харчових технологій

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В СВІТІ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СОТ

Проведений статистичний аналіз результатів діяльності підприємств харчової промисловості за 2008-2013 рр. Досліджена динаміка зміни результатів фінансової діяльності підприємств харчової промисловості в залежності від їх величини. Виявлено тенденції щодо зміни фінансового стану підприємств харчової промисловості в контексті вступу України до СОТ.

Ключові слова: підприємство, харчова промисловість, фінансові результати, СОТ, рентабельність, продуктивність праці.

Постановка проблеми. Приєднання України до Світової організації торгівлі у 2008 р., як відмічає академік Данилишин, повинно було стати істотним чинником формування привабливого іміджу України на міжнародній арені та надати такі важливі переваги для вітчизняних промислових підприємств, як отримання режиму найбільшого сприяння в торговельно-виробничих просторах усіх країн-членів СОТ; доступ до дешевших комплектуючих, устаткування і сировини та забезпечення недискримінаційного транзиту товарів і послуг [1].

Все це повинно було позитивно відобразитися на динаміці змін фінансових результатів промислових підприємств, в тому числі і підприємств харчової промисловості. Оцінювання результативності роботи підприємства є одним з основних елементів системи управління та обґрунтування господарських рішень. Проведення комплексного оцінювання діяльності за різними напрямками за допомогою показників виробничо-господарської діяльності є комплексним завданням для суб'єктів господарювання, які зацікавлені в адекватній оцінці. Різноманітність методів, які застосовуються для цього, зумовлена наявністю конкурентного середовища [2, с. 11].

В цьому сенсі приєднання України до СОТ призвело до ще більшого загострення конкуренції на внутрішньому ринку і визначило необхідність впровадження нових норм безпеки і якості продукції, при цьому ця необхідність дотримання міжнародних норм в цих сферах існує об'єктивно, незалежно від рішення про приєднання до СОТ, оскільки є передумовою підвищення конкурентоспроможності виробників як на внутрішніх, так і зовнішніх ринках [1].

Отже, особливої актуальності набуває проблема ефективної організації виробництва на підприємства харчової промисловості в умовах членства України у СОТ, оскільки виробництво значної частки продукції орієнтоване на експорт [3, с. 3]

Як зазначено у роботі [4, с. 32], важливими чинниками підприємства, що впливають на конкурентоспроможність, є: конкурентоспроможність продукції і здатність підприємства до адаптації в умовах змін зовнішнього середовища. І одними із основних показників отримання підприємствами конкурентних переваг в ринкових умовах є показники їх діяльності, динаміка зміни фінансових результатів та наявність можливостей для їх подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В працях зарубіжних і вітчизняних економістів досліджено широке коло питань, пов'язаних з фінансовим аналізом підприємств, його оцінкою та управлінням. Серед науковців, які приділи-

ли значну увагу дослідженню фінансового стану промислових підприємств, слід виділити таких: В. Андрійчук, М. Баканов, І. Балабанова, Т. Бень, М. Білик, С. Довбня, М. Колотуша, М. Крисанов, Л. Лахтіонова, С. Пеструха, А. Поддєрьогін, Г. Савицька, М. Чумаченко, А. Шеремет та ін. Проте не зважаючи на достатню кількість наукових робіт, присвячених проблемам ефективного оцінювання роботи підприємств харчової промисловості, обґрунтуванням її теоретичної та практичної складової, постійний моніторинг результатів фінансової діяльності дозволить виявити тенденції щодо їх розвитку та виявлення нових напрямів щодо підвищення ефективності їх діяльності в умовах, які змінилися внаслідок приєднання України до СОТ.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є провести аналіз фінансових результатів підприємств харчової промисловості за 2008-2013 рр. з метою виявлення тенденцій в їх діяльності під впливом зміни конкурентних позицій в зв'язку із приєднанням України до СОТ.

Виклад основного матеріалу. Для визначення зміни реальної продуктивності виробництва і ефективності діяльності підприємств в контексті приєднання України до СОТ проведемо статистичний аналіз зміни обсягів реалізованої продукції за видами промислової діяльності за 2008-2013 рр. (табл. 1).

Так, на підприємствах з виробництва продуктів харчування і напоїв у 2008 р. не було досягнуто обсягів реалізованої продукції 2007 р., відставання склало 2,1%, що менше ніж в переробній промисловості і промисловості в цілому (6% і 5,2% відповідно). Найбільше відставання сталося у виробництві олії і жирів – 10,3%. При цьому приріст продукції відбувся у виробництві продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів і крохмальних продуктів – 7,1%; сухарів і сухого печива; виробництві борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання – 4,4% і какао, шоколаду і цукрових кондитерських виробів – 2,6%.

У 2009 р. світова криза позначилася практично на усіх видах виробництва продукції харчової промисловості: зниження склало 6% порівняно з 2008 р., хоча зниження випуску продукції в переробній промисловості склало 26,5%, а в промисловості в цілому – 21,9%. Незважаючи на кризу, відбувся приріст у виробництві олії і жирів (30,1%). Це можна пояснити зокрема тим, що падіння експортних поставок цього виду продукції було найменшим серед основних груп товарів харчової промисловості.

У 2010 р. випуск продукції харчової промисловості збільшився на 3,2%, що є на порядок меншим

Таблиця 1

Обсяг реалізованої продукції за видами промислової діяльності у 2008-2013 рр., млн. грн.

Види промислової діяльності	2008	2009	2010	2011	2012	10 міс. 2013
Промисловість	1181488,6	922742,6	1026089,8	1108177	1102636	910253,6
Переробна промисловість	830000,9	610050,6	694847,7	761553,1	746322	610434,9
Виробництво продуктів харчування, напоїв і тютюнових виробів	180449,1	169622,2	175050,1	180126,5	181927,8	175992,3
Виробництво продуктів харчування	126766,2	120047,5	125449,7	133854,8	136264,2	139298
Виробництво м'яса і м'ясних продуктів	25988,7	23026,0	24591,8	26214,8	27237,2	24279
Переробка і консервація фруктів і овочів	9012,1	7579,2	7154,8	8063,4	8466,6	7760,5
Виробництво олії і тваринних жирів	12281,1	15977,7	17176,1	17983,3	19853,6	26938,6
Виробництво молочних продуктів	29475,9	26557,8	26106,3	24566,0	25524,1	23566,2
Виробництво продуктів борошно-мельно-круп'яної промисловості, крохмалів і крохмальних продуктів	6320,1	5865,0	5636,3	5715,2	5972,4	5583,7
Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	18150,3	16462,3	16511,7	16544,7	16528,2	14994,9
Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання	6141,6	5576,5	5972,5	5960,5	6234,7	6656,6
Виробництво інших продуктів харчування	1291,3	1184,2	1277,7	1509,0	1413,9	28232,7
Виробництво какао, шоколаду і цукрових кондитерських виробів	7006,9	6845,8	7119,6	6955,9	6775	12166,5
Виробництво напоїв	38631,1	35811,0	37530,0	35353,2	34999,7	27417,6
Виробництво тютюнових виробів	14833,5	12964,5	11616,2	10826,3	10663,9	9276,7

Джерело: складено автором на основі [5]

порівняно з переробною промисловістю (13,9%) і промисловістю в цілому (11,2%). За усіма видами продукції спостерігався більш-менш рівний приріст (падіння) виробництва до 7% (10%).

У 2011-2012 р. темпи приросту випуску продукції харчової промисловості були незначні, а за перші 10 місяців 2013 р. обсяги виробленої продукції зменшилися на 5,2% порівняно з попереднім періодом 2012 р. Падіння випуску промислової продукції в цілому по Україні і переробній промисловості почався ще у 2012 р., хоча у 2011 р. приріст виробництва в цих галузях був значно більшим (9-10%).

В харчовій промисловості у 2011 р. найбільший приріст обсягів продукції відбувся у виробництві неосновних продуктів харчування (18,1%), переробці і консервації фруктів і овочів (12,7%), м'ясної промисловості (6,6%). Незважаючи на тенденції до падіння виробництва продукції, у 2012 р. збільшилися обсяги випуску продукції олії і жирів (на 10,4%), переробки і консервації овочів і фруктів (на 5%), м'ясної промисловості (на 4,5%), продуктів борошно-мельно-круп'яної промисловості, крохмалів і крохмальних продуктів (4,5%), сухарів і сухого печива; борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання (4,6%).

За підсумками 10 місяців 2013 р., незважаючи на загальне падіння, приріст виробленої продукції отриманий в м'ясній (6,5%) і кондитерській (6,8%) галузях. Найбільше ж падіння випуску продукції спостерігалось у виробництві олії і тваринних жирів (12,4%).

На рис. 1 наведена динаміка зміни обсягів реалізованої продукції за видами промислової діяльності у 2008-2013 рр.

Рис. 1. Динаміка зміни обсягів реалізованої продукції за видами промислової діяльності у 2008-2013 (10 міс.) рр., у % до аналогічного попереднього періоду

Джерело: побудовано автором на основі статистичних даних [5]

Як показують дані рис. 1, найбільш нестабільною галуззю є переробна на відміну від харчової промисловості, в якій падіння обсягів реалізованої продукції у 2009 р. склало менше 10%, проте і найвищий приріст склав близько 5% у 2010 р. Таким чином, у сфері виробництва продуктів харчування, напоїв та тютюнових виробів спостерігається

Таблиця 2

**Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності
в 2008-2012 рр., млн. грн.**

Види промислової діяльності	2008	2009	2010	2011	2012
Промисловість	20243,2	-4760,7	31221,1	58662,3	21353,4
Переробна промисловість	-3167,0	-8958,5	5304,9	17133,6	-1842,4
виробництво продуктів харчування, напоїв і тютюнових виробів	-5468,6	5853,6	4899,2	4772,4	10421,2
за великими підприємствами			4226,3	7418	11537,5
за середніми підприємствами			1074,4	-2159,9	-782,3
за малими підприємствами			-401,5	-485,7	-334,3
у тому числі за мікропідприємствами			-235,5	-217,8	-191,3

Джерело : складено автором на основі [5; 6, с. 86]

ся більш-менш виражена динаміка щодо обсягів реалізованої продукції, що пояснюється коливанням попиту на продукти харчування не тільки на внутрішньому, але і на зовнішньому ринках.

В контексті проведеного аналізу результатів обсягів реалізованої продукції дослідження фінансових результатів показують, що у 2008 р. тільки в промисловості в цілому отримані позитивні результати, підприємства переробної і харчової галузей промисловості закінчили рік з негативними фінансовими результатами, причому виробництво продуктів харчування, напоїв і тютюнових виробів привело до збитків в 1,7 рази більше, ніж в переробній промисловості (табл. 2).

У 2009 р. незначне зменшення обсягів реалізованої продукції дозволило підприємствам харчової промисловості отримати позитивні фінансові результати, і незважаючи на те, що починаючи з 2010 р. відбувається постійне зниження обсягів реалізованої продукції, фінансові результати мали зниження лише у 2010 і 2011 рр. порівняно з 2009 р. на 16,3% і 18,4% відповідно, а у 2012 р. фінансові результати перевищили рівень 2009 р. в 1,8 рази. Така ситуація на підприємствах харчової промисловості свідчить про впровадження методів підвищення ефективності діяльності з урахуванням вимог як внутрішніх так і зовнішніх ринків.

За підсумками I півріччя 2013 р. промислові підприємства України отримали хоча і позитивні фінансові результати, проте вони склали тільки 41,3% від підсумкових показників 2012 р., що свідчить про негативну тенденцію щодо погіршення показників діяльності підприємств в даній галузі. У свою чергу, підприємства харчової промисловості за цей період отримали позитивні фінансові результати, які складають лише третину від підсумків 2012 р., що є гіршим ніж по промисловості в цілому.

Якщо розглядати діяльність підприємств залежно від їх величини, можна дійти висновку, що у 2010-2011 рр. з'явилася стійка тенденція до зростання позитивних фінансових результатів великих підприємств: у 2011 р. порівняно з 2010 р. в 1,76 рази і у 2012 р. порівняно з 2011 р. в 1,54 рази на фоні нестабільної збиткової діяльності середніх і малих підприємств, у тому числі і мікропідприємств. Хоча у 2012 р. з'явилися тенденції щодо зменшення збитків зазначених підприємств, проте темпи зменшення є набагато меншими, аніж зростання прибутку великих підприємств харчової промисловості.

Такий стан свідчить, що в нинішніх конкурентних умовах найбільш конкурентноздатними виявляються підприємства з великими потужностями, які можуть бути більш гнучкими на ринку, а також диверсифікувати своє виробництво залежно від вимог споживачів як внутрішнього так і зо-

внішнього ринків, впроваджувати нові технології і, як результат, випускати більш конкурентоспроможну продукцію. Такий стан справ підтверджує і кількість прибуткових великих підприємств, число яких постійно зростає порівняно з підприємствами середньої і малої величини, серед яких кількість прибуткових підприємств залишається постійним.

В результаті такої фінансової діяльності чистий прибуток підприємств промисловості в цілому і переробної промисловості має тенденції до зниження, а за результатами I пів. 2013 р. підприємства переробної промисловості виявилися збитковими (табл. 3).

Таблиця 3

Чистий прибуток (збиток) великих і середніх підприємств за видами промислової діяльності за 2008-I пів. 2013 рр., млн. грн.

Види промислової діяльності	Промисловість	Переробна промисловість	Виробництво продуктів харчування, напоїв і тютюнових виробів
2008	5542,5	-10989,1	-6676,0
2009	-14192,5	-14113,9	3510,7
2010	11594,7	-3152,2	2238,8
2011	31961,6	4294,9	2303,6
2012	2023	-11858,1	7166,4
I пів. 2013 р.	3410,8	-4725,9	2536,2

Джерело: [5; 6, с. 89]

Підприємства харчової промисловості, починаючи з 2010 р. мали позитивний чистий прибуток, причому у 2012 р. його величина перевищила рівень 2011 р. в 2,7 рази. У кінці I пів. 2013 р. чистий прибуток підприємств харчової промисловості, на відміну від результатів, отриманих в переробній промисловості, хоч і позитивний, але складає тільки 35% від загального чистого прибутку, отриманого підприємствами даної галузі у 2012 р.

В результаті такої діяльності, високорентабельними підприємства харчової промисловості були у 2012 р. (6,2%), перевищивши рентабельність за попередніми роками таким чином: 2008 р. – на 4,3%; 2009 р. – на 0,8%; 2010 р. – 1,7%; 2011 р. – на 2%. Незважаючи на зниження чистого прибутку у I пів. 2013 р. в три рази, рентабельність зменшилася тільки на 0,8% порівняно з 2012 р. Це свідчить про достатньо стабільний стан підприємств харчової промисловості на даному етапі розвитку.

Загальне зростання виробництва підприємств харчової промисловості у 2008 – I пів. 2013 рр. дозволило підприємствам мати позитивну дина-

міку зростання загальної продуктивності праці: у 2012 р. приріст склав 86% порівняно з 2009 р., порівняно з 2010 і 2011 рр. даний показник зріс у 2,2 рази, а також заробітної плати штатних працівників: у 2008 р. приріст склав 32,3%; у 2009 р. – 9,8%; у 2010 р. – 20,3%; у 2011 р. – 18,9%; у 2012 р. – 13,9%; у червні 2013 р. – 11,1% порівняно з аналогічними попередніми періодами. Проте, слід зауважити, що темпи зростання цих показників випереджають темпи зменшення кількості штатних працівників: у 2008 р. внаслідок кризи, кількість штатних працівників зменшилася на 7,8% порівняно з 2007 р., у 2009 р. продовжилася тенденція і кількість штатних працівників стала менше ще на 6,5% порівняно з 2008 р., у 2010 р. – зменшення кількості штатних працівників вже склало тільки 0,6% порівняно з 2009 р.; у 2011 р. – кількість штатних працівників знов зменшилася на 4,5% порівняно з 2010 р., а у 2012 р. – тільки 0,51% порівняно з 2011 р. [7, с. 62; 8, с. 67].

Висновки і пропозиції. Таким чином, в умовах ринкової економіки виживаність будь-якого під-

приємства, його стійке положення на ринку визначається рівнем його конкурентоспроможності. Дослідження сучасного стану підприємств показали, що навіть при таких темпах реалізації обсягів продукції, що поволі знижуються, підприємства харчової промисловості є прибутковими, рентабельними і мають стійку позитивну динаміку зростання продуктивності праці та заробітної плати штатних працівників при незначному зменшенні зайнятості, що сприяє розширенню бази оподаткування, яке вносить свій позитивний вклад до державного бюджету України. Така ситуація свідчить про те, що на даних підприємствах відбувається освоєння нових ринків збуту, які з'явилися після приєднання України до СОТ. Проте, без структурної адаптації до пріоритетів світової економіки, формування з цією метою адекватної інноваційної та інвестиційної стратегії підприємства харчової промисловості не зможуть повною мірою використати переваги СОТ, і, як наслідок, не зможуть отримати максимальний ефект для досягнення найвищих фінансових результатів у своїй діяльності.

Список літератури:

1. Данилишин Б. Навіщо Україні СОТ, або що змінилося за 5 років [Електронний ресурс] / Б. Данилишин // Україна і Світова організація торгівлі. – Режим доступу : сайт http://wto.in.ua/index.php?get=55#pager_17766.
2. Авдюченко А.С. Визначення результативності діяльності підприємств: роль та підходи / А.С. Авдюченко // Держава та регіони. – 2010. – №2. – С. 10-17.
3. Організація виробництва на підприємствах харчової промисловості : Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. Т.Л. Мостенська. – К. : Кондор, 2012. – 723 с.
4. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти : монографія / О.І. Драган. – К.: ДАКККІМ, 2006. – 160 с.
5. Державна служба статистики України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : сайт www.ukrstat.gov.ua.
6. Промисловість України у 2007-2010 роках : стат. збірник / За ред. Л.М. Овденко, Відп. за вип. І.С. Петренко. – К. : Державна служба статистики України, 2011. – 307 с.
7. Праця України у 2012 році : статистичний збірник / Відп. за вип. І. В Се-ник. – К. : Державна служба статистики, 2013. – 321 с.
8. Праця України у 2009 році : статистичний збірник / Відп. за вип. І. В Се-ник. – К. : Державна комітет статистики, 2010. – 341 с.

Лысенко Е. А.

Национальный университет пищевых технологий

АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В СВЕТЕ ПРИСОЕДИНЕНИЯ УКРАИНЫ К ВТО

Резюме

Проведен статистический анализ результатов деятельности предприятий пищевой промышленности за 2008-2013 гг. Исследована динамика изменения результатов финансовой деятельности предприятий пищевой промышленности в зависимости от их величины. Выявлены тенденции относительно изменения финансового состояния предприятий пищевой промышленности в контексте вступления Украины в ВТО. **Ключевые слова:** предприятие, пищевая промышленность, финансовые результаты, ВТО, рентабельность, производительность труда.

Lysenko O. A.

National University of Food Technologies

THE ANALYSIS OF RESULTS OF ACTIVITY OF THE ENTERPRISES OF THE FOOD INDUSTRY IN THE LIGHT OF JOINING OF UKRAINE TO THE WTO

Summary

The statistical analysis of results of activity of the enterprises of the food industry for 2008-2013 is carried out. Dynamics of change of results of financial activity of enterprises of the food industry depending on their size is investigated. Tendencies concerning change of a financial condition of enterprises of the food industry are found in a context of the entry of Ukraine in the WTO.

Key words: enterprise, food industry, financial results, WTO, profitability, labor productivity.